

ATATÜRK'ÜN DUDAĞINA İSMİNİ YAZAN SANATÇI: ŞÜKRÜ ERTÜRK

THE ONE WHO HAS WRITTEN HIS NAME ON ATATURK'S LIPS:
ŞÜKRÜ ERTÜRK

Cihan CANBOLAT¹

ABSTRACT

Between 1977 and 2003, T.C. Şükrü Ertürk, who served as an engraver in the gravure workshop of the National Bank of Turkey, made the engravings of portraits, monumental structures, landscapes etc. on the banknote, an important graphic communication product. The most difficult of the engraving technique and using the little known taille-douce technique in our country in 1980, 5.000 TL back face Mevlana Tomb, in 1983, 100 TL back face Mehmet Akif Ersoy portrait, in 1982, the government bill for the portrait engraved portrait engraved. He wrote the initial and the last name of his name which is not visible to the naked eye in the portrait of Atatürk which was on the front of the 100 thousand TL banknote he made in 1990.

The aim of this research is to introduce Şükrü Ertürk and his art life. Qualitative research method, biography / narrative study will be done and interview technique will be used as data collection tool. At the same time, this research will contribute to the introduction and knowledge of the little known taille-douce engraving technique in our country.

Anahtar Kelime: Graphic desing, engraving, taille-douce, Şükrü Ertürk

ÖZET

1977-2003 yılları arasında T.C. Merkez Bankası Banknot Matbaası gravür atelyesinde gravür sanatçısı olarak görev alan Şükrü Ertürk, önemli bir grafik iletişim ürünü olan banknot üzerindeki portre, anıtsal yapı peysaj v.b.konuların gravürlerini yapmıştır. Gravür tekniğinin en zoru olan ve ülkemizde çok az bilinen taille-douce tekniğini kullanan sanatçı 1980'de 5.000 TL arka yüz Mevlana Türbesi, 1983'te 100 TL arka yüz Mehmet Akif Ersoy portresi, 1982'de Devlet Tahvili banknotları için Atatürk portresi gravürlerini çizmiştir. 1990'da yaptığı 100 bin TL banknotunun ön yüzünde yer alan Atatürk portresine çıplak gözle görülmeyecek boyutta adının baş harfini ve soyadını yazmıştır.

Bu araştırma ile ülkemiz ve özgün baskı resim alanı için oldukça önemli bir sanatçı olan Şükrü Ertürk ve sanat yaşamının tanıtılması amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi olan biyografi/anlatı çalışması yapılacak olup veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanı-

¹ * Sorumlu Yazar, Arş. Gör. , Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü, cihancanbolat@kastamonu.edu.tr

lacaktır. Aynı zamanda bu araştırma, ülkemizde çok az bilinen taille-douce gravür tekniğinin tanıtılması ve bilinmesine katkıda bulunacaktır.

Key word: Grafik tasarım, gravür, taille-douce, Şükrü, Ertürk.

1. GİRİŞ

Binlerce yıl önce ilk insanların mağara duvarlarına çizmiş oldukları resimlerin yanı sıra seramikler üzerine mühürlerle kopyalanan motifler baskiresmin ilk örneklerini oluşturmaktadır. O dönemde baskiresim için gerekli temel malzemeler; kalıp, yüzey, boya doğada bulunmaktaydı. Özellikle de kazınmış yapıtların ilk örnekleri Paleolitik Çağ'a dek uzanmaktadır ve taş, kemik gibi malzemeler kazıma için kullanılmıştır.

Çukur baskı geçmişten günümüze teknolojiadaki gelişmelere rağmen önemini kaybetmeden gelmiştir. Çukurbaskı tekniğinin en yalın tanımı, kalıbın çukurlarındaki mürekkebin büyük basınçla kağıda aktarılmasıdır.

“Çukur baskı (intaglio), aşındırma ya da kazıma anlamına gelir ve metal plakalar üzerine baskı yapmayı tanımlar” (Grabowski& Fick, 2012, s. 103). Resmi oluşturan öğeler, plakada oyulan kısımlardan elde edilir. Mürekkep çukurda kalan yerlere dolar ve bu sayede bu kanelardan taşmaz. Kullanılan mürekkep yumuşak ve ince olmasına rağmen çukur baskı diğer baskılara göre daha keskin çizgiler elde etmemizi sağlar (Brunner, 2001, s.39).

Çukur baskının asitsiz ve asitle yapılan birçok kalıp hazırlama tekniği bulunmaktadır. Asitsiz kalıp hazırlama yöntemlerinden kazıma (gravür), kazınmış plakalardan baskı uygulaması, demir işçiliğinden gelişerek, XV. yüzyıl başında ortaya çıkmıştır. Teknik çoğunlukla kitle-sel dağıtım için resmedilmiş görüntülerin röprodüksiyonunu yapmak için kullanılmıştır. Günümüzde kazınmış resimlerle olan yakınlık daha çok banknotlar (kağıt paralar) aracılığıyla-dır (Grabowski& Fick, 2012, s. 111).

Banknot, pul, çek, hisse senedi v.b.kıymetli kağıt baskıcılığında uygulanan bu teknikte, yazı, rakam, motif, portre anıtsal yapı,peysaj v.b.konular kalıp üzerine asitle, makine veya doğrudan elle oyulur, işlem bittğinde, kalıbın yüzeyine mürekkep verilir, kalıp yüzeyi temizlenir yalnız çukurlarda mürekkep kalır. Kalıp üzerine kağıt konularak presten geçirildiğinde kazınmış yerlere dolan mürekkep kağıda aktarılmış olur (Keçeci, 1999, s. 12).

Banknot, kağıt üzerine çizgilerin, noktaların, renklerin, lekelerin, dokuların sahteciliğe karşı güvenlik yüklemeleri ile birlikte, belli estetik anlayışlarla tasarlanıp belli baskı tekniklerinin uygulanması ile elde edilmiş işlevsel baskı resimdir. Ülkemizde banknot tasarımları T.C. Merkez Bankası banknot matbaasında görevli uzman grafik tasarım sanatçıları tarafından yapılmaktadır. Bu çalışmada, gravür tekniklerinden biri olan taille-douce' u başarı ile uygulayan T.C. Merkez Bankası Gravür Sanatçısı Şükrü Ertürk ve sanat yaşamı tanıtılmaya çalışılacaktır.

2. METARYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olan biyografi/anlatı çalışması yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır.

Anlatı araştırmaları insanların yaşadıkları olayların düzenlenmesini, bu olaylar arasında ilişkilerin kurulmasını sağlar. Biyografi, otobiyografi ve hayat hikayeleri birer anlatı türüdür (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017, s.23).

2.1. Sanat Yaşamı ve Taille-Douce Tekniği Hakkında

1947 yılında Şebinkarahisar’da doğan Şükrü Ertürk, Sivas Lisesi’ni bitirdikten sonra ailesinin teşvikiyle 1966 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda eğitimine devam etmiştir. 1969-1971 yılları arasında Diyarbakır Dicle İlköğretmen Okulu’nda resim öğretmenliği yaptıktan sonra 1974-1977 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü asistanı olarak görevine başlamıştır. Sanatçı baskiresme nasıl yöneldiğini şöyle anlatıyor:

“Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü 2. sınıfta Grafik grubuna ayrılınca baskı resme yöneldim. Ağaç baskı ve gravür baskı resimler yaptım. Lise yıllarından beri bakarak tarama tekniğinde portre yapmaya Gazi’de de devam ettim.” (Şükrü Ertürk, 2017).

Resim- 1. Sanatçının Gazi Eğitim Enstitüsü’ndeki yıllarından

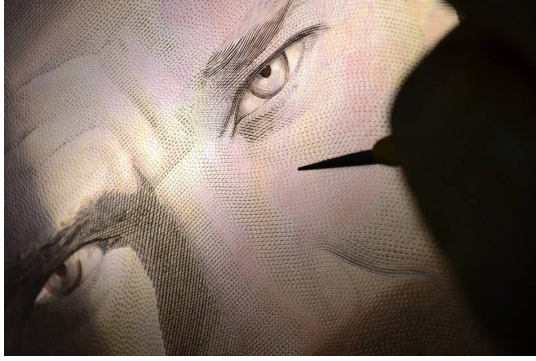
1976 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü’nü Banknot Matbaası’ndan gelen iki yönetici ziyaretleri sırasında Şükrü Ertürk ile tanışmış ve matbaada gravür sanatçısına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Sanatçı, yapılan giriş sınavlarının ardından Banknot Matbaası bünyesinde gravür sanatçısı olarak çalışmaya başlamıştır. 1977-2003 yılları arasında T.C. Merkez Bankası Banknot Matbaası’nda Gravür Atölyesi’nde gravür sanatçısı olarak çalışmalarına devam eden Ertürk, bu konuda nasıl bir eğitim aldığı sorusuna:

“Gravür genel bir başlık ben bunun en zor olan taydus gravür tekniğini öğrendim ve uyguladım. Gravür atölyesindeki sanatçılardan teknisyenlerden ilk bilgileri aldım. Sonraki yıllarda çok kısa süreli bilgi, görgü artırma amaçlı yurtdışı eğitimleri oldu. İtalyan liretlerindeki portreleri yapan akademisyen Trento Çionnini hocam oldu. Onun hocası Mario Bairdi’yi hiç görmedim ama yaptığı gravür portreler benim ikinci öğretmenim oldu. Portrelerine her zaman bakar çizgi çizgi kitap gibi okurum” şeklinde yanıt vermiştir (Şükrü Ertürk, 2017).

Merkez Bankası’na geçmeden çinko kalıp üzerine asit yedirme gravürler yapan sanatçı taille-douce tekniğini ve bu tekniğin zorluklarını şöyle ifade ediyor:

“Orijinal çelik kalıp üzerinde bir milimetre kare alana bazen 2 bazen 40 çizgi oymak zorunda kalıyorsunuz. Bunu el ile büyüteçle bakarak

oyuyorsunuz. Yuvarlak çizgileri temiz oyabilmek için, nefesinizi tutacaksınız. Tüm çizgileri kısa, uzun, çapraz hepsini temiz; tekniğine uygun hata yapmadan oymak zorundasınız. Bu işlemleri yapabilmek için çok iyi gören gözlerle, titremeyen ellere, formları, ışığı, gölgeyi, form, çizgi ilişkisini tam ve doğru kurabilen bir beyine sahip olmanız gerekiyor.” (Şükrü Ertürk, 2017).

Resim- 2. Atatürk portresi- taille-douce tekniği detay

Şükrü Ertürk, Banknot Matbaası’nda başarılı olabilmek için taille-douce tekniğinin bütün inceliklerini öğrenmeye çalışmıştır.

Taille-douce tekniği; banknot, pul, çek vb. kıymetli kağıtlar üzerindeki portre, mimari yapılar gibi konuların orijinal çelik kalıplara doğrudan el ile oyulduğu bir gravür tekniği olarak tanımlanabilir.

Bunun için bu teknikte kullanılan aletlerin özelliklerini tanımaya çalışmış, Banknot Matbaası koleksiyondaki yabancı banknotlar üzerindeki portreleri incelemiştir. Sanatçıyı besleyen en önemli kaynak koleksiyonda bulunan İtalyan liretlerinin üzerindeki portreleri yapan sanatçılar olmuştur. Bu sanatçıları ve çalışmalarını büyük bir merak ve ilgi ile incelemiştir. Atatürk’e tam benzeyen gravürler yapma iddiasıyla çalışmalarına devam eden sanatçı taille-douce tekniği ile yapılan çalışmalara harcanan zaman ve emekten şöyle bahsediyor:

“Banknot küçük boyutlu iletişim yüzeyine sahip grafik bir üründür. Banknot baskıcılığının iddiası birinci kupürden milyoncu kupüre kadar hepsinin aynı özelliklere sahip olması ve sahtesinin yapılamamasıdır. Sahteciliğe karşı en önemli güvenlik özelliklerinden biri de çok ince çizgilere sahip artistik, teknik kalitesi yüksek çizgilerle oluşmuş gravürlerdir. Sanatçı kendi eserini ikinci kez tüm özellikleri ile birebir kopya edemez. Çünkü hayat kendini tekrar etmez. Gravür tek örnektir, orijinal bir eserdir. Taydus teknik de orijinal çelik kalıpta oyulmuş alt sınırda 5 mikron kalınlık ve derinlikte çizgi çok hassas ayarlarla basılabilmektedir. Bu incelikteki çizgilerin net olarak reproduksiyonu yapılamaz. Gravür ne kadar ince çizgilerle yapılabilmişse o kadar değerlidir. Elbette çizgi dağılımı çalışılan konunun ışık-gölgesine, formlarının özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. 1 de bazen 2, bazen 40-60-80 çizgi oyulmaktadır. Sanatçı oyma işlemi sırasında böyle bir sayı ile uğraşmaz. Ben bilimi estetikle birlikte yürüttüm. Yaptığım gravürlere ait sayısal veriler çıkardım kart ve dosyalar tuttum. Oyduğum alanların

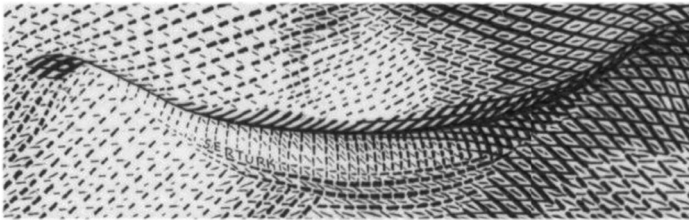
kaç tuttuğunu, çizgilerin dağılımını, kalınlık ve derinliklerini ölçtüğümde bu rakamlar çıktı. Mevlana Türbesi gravüründe en sık yerde 60 çizgi oyduğumu tespit ettim. Devlet tahvili için yaptığım küçük boyutlu Atatürk portresinde, 80 çizgi oymuştum. Ortalama olarak bir alanı 5.5 iş gününde oyduğumu tespit ettim.” (Şükrü Ertürk, 2017).

Resim- 3. Atatürk portresi- taille-douce tekniği detay

Gravür tekniğinin en zoru olan ve ülkemizde çok az bilinen taille-douce tekniğini kullanan sanatçı 1980’de 5.000 TL arka yüz Mevlana Türbesi, 1983’te 100 TL arka yüz Mehmet Akif Ersoy portresi, 1982’de Devlet Tahvili banknotları için Atatürk portresi gravürlerini çizmiştir. 1990’da yaptığı 100 bin TL banknotunun ön yüzünde yer alan Atatürk portresine çıplak gözle görülmeyecek boyutta adının baş harfini ve soyadını yazmıştır.

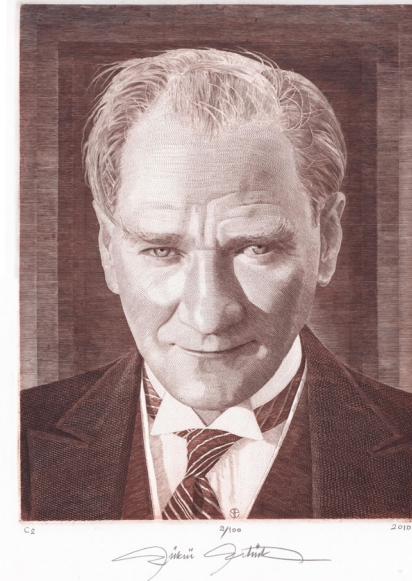
“1990 yılında Merkez Bankası sırası ile 100-250-500 binlik banknotları planladı, sırası ile tedavüle çıkardı. Kısa zamanda tedavüle çıkarılabilmesi için yurtdışındaki uzman bir kuruluşa kalıpları sipariş edildi. 100 bin TL banknotun önyüzünde yer alan Atatürk portresinin banknotun baskı öncesi örneği için çizgi çalışması gerekiyordu. Bu çalışmayı yurtdışında yaptım döndüğümde zaman kazanmak için orijinal çelik kalıp üzerine taydus gravürü yaptım. Kalıpta yalnız Atatürk’ün baş kısmı vardı adımı boş yerlere yazamazdım çünkü oralara ne geleceği belli değildi, bir aksaklık yaratmamak için portre üzerinde bir yer olmalı diye düşündüm, alt dudak üzerindeki çizgilerin arasına çıplak gözle görülemeyecek bir boyutta “Ş.ERTÜRK” yazdım. Ben adımı yazmamış olsaydım bu portre yabancı kuruluşun sanatçısı tarafından yapılmış zannedilecekti. İtalyan lirelerinde Avusturya şilinglerinde sanatçıların adları büyük boyutlarda yazılı iken bizim banknotlarımızda sanatçıların adını yazmak nedense uygun görülüyordu. Gravürün sanat olarak algılanmamasından mı sanatçının statüsünün görülmek istenmeyişinden mi? Düşünülmeğe değer bir olgu.” (Şükrü Ertürk, 2017).

Resim- 4. Atatürk portresi- taille-douce tekniği detay

Baskıresim çalışmalarına Gazi Eğitim Enstitüsü'nde iken başlayan Ertürk, toplumsal gerçekçi figüratif çalışmaları kendine yakın bulmuş ve daha çok portre çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Sanatçı, portre çalışmalarındaki başarısını şöyle anlatıyor:

“Portre ressamlığı başlı başına zor bir sanat alanı. Monalisa 4 yılda yapılmış. Hala bakışlarındaki esrar çözülmemiş. Atatürk gibi bir deha üstelik. Çok farklı, çok etkileyici yüz hatlarına sahip bir kişilik. Atatürk'ü tanımadan onun başarılı bir portresini yapmanın doğru olmayacağını hep düşündüm. İncelediğim fotoğraflardan onu okumaya çalıştım. En doğrusu kendinden okuyarak onu tanımaktı. Büyük nutuk olmak üzere elime ne geçti ise okudum. Banknottaki portre anlık bir fotoğraf karesi. Cemal Işıksel çekmiş fotoğrafı. Gözler objektife bakıyor. Seyircisi ile gizli bir iletişim kuruluyor. Gözler konuşur. Sahne sanatçıları bunu bilirler ve kullanırlar. Fotoğraftaki ruh halini çözümleyebilirsiniz gözleri konuşturabilirsiniz. En önemlisi portredeki matematiktir. Her portrenin kendine özgü bir geometrik düzeni proporsiyonu vardır. Bunu algılamak benzerliği yakalamanın en önemli adımıdır. Eldeki siyah beyaz bir fotoğrafı portrenin geometrisini bozmadan çizgiye dönüştürmek işin sırrıdır. Bu bilinçle portreye yaklaşırsa gözleri konuşmaya başlar. Kişilere bakarak sayısını hatırlayamadım rapido kalemle fırça ile portreler çizdim. Her biri ayrı bir kişiliği farklı duygu durumu içindeydiler. Gözleri konuşturabildiysem herhalde bu alt yapı sayesinde olmalı diye düşünürüm.” (Şükrü Ertürk, 2017).

Resim- 5. Bakır kalıp üzerine taille-douce gravür

Sanatı; içinde bulunulan toplumun yansıdığı aynalardan biri, sanatçıyı ise bulunduğu toplumu yansıtan insan olarak tanımlamayan Şükrü Ertürk, teknolojinin sanata katkısını şöyle ifade ediyor:

“Teknolojinin sanatsal üsluplara katkısına fotoğrafın icadıyla başlamak en doğrusu. Resim sanatını fotoğraf öncesi ve sonrası diye ayırmak mümkün olabilir, bilgisayar öncesi ve sonrası diye de ayrılabilir. Osman Hamdi Beyin bu gün çok büyük paralarla alınıp satılan renkli yağlı boya tabloları kendi çektiği siyah beyaz fotoğrafların tuval üzerine büyük boy renklendirilmesidir. Bu gün de pek çok sanatçı benzeri yöntemi kullanmaktadır. Kendi uygulama alanım olan Banknot baskıcılığından örnek vermek isterim. Banknot kalıplarına portre, manzara, yazı, rakam, motif, çizgisel süslemeler ne varsa başlangıçta hep el ile yapılıyordu. Çünkü ikinci bir defa birebir yapılması hayatın akışına ters düşüyordu. Tek örnek olduğu için orijinal sayılıyordu. Bu işlemler çok zaman aldığı için nasıl kısaltılabilirdi. Bazı çizimler için hassas ayarlı makine kullanıldı. 1990'lara kadar bu böyle devam etti. Bu arada bilgisayarlar gelişti. Banknotun grafik tasarımdan başlamak üzere gravürde dahil pek çok uygulama alanına girdi. Bu gelişimin yanı sıra bilgisayar destekli tarama araçları reproduksiyon teknikleri gelişti. Banknotların gerçek baskı teknikleri dışında bilgisayar destekli araçlarla taklitleri yapıldı. Bu taklitler sonuçta birer sahte paraydı. Gerçeğinin yerini hiçbir zaman alamadı. Ancak günümüzde banknot orijinal kalıbı hazırlayan sanatçılar, bilgisayar yazılımları kullanılarak çizimleri, hatta oyma işlemlerini bilgisayar destekli oyma sistemleri ile Maus, klavye, kalem kullanarak doğrudan kalıbı işleyebilmektedirler. Yazılım sanatçınının kullandığı bir araç durumundadır. Sanatçı nereye hangi nitelikte çizgi işleyeceğini kendi üslubu ile yapmaktadır. Eğer sanatçıyı devre dışı bırakarak oyma işlemi tek başına yazılımla yapılacak olursa, o zaman bu yazılımı elinde bulunduran herkesin aynı gravürü oyabileceği anlamına gelir. Bu yöntem üst seviyede sahtecilik anlamına geleceğinden tercih edilmemekte, sanatçının eli, gözü, beyni devreye girmektedir. Sanat eserlerini üretirken kullanılan araç-gereç ve teknikleri öğrenmek ustalaşmak çok zaman alan bir süreçti. Sanatçı bu süreci aştıktan sonra özgün eserler vermeye çalışmaktadır. Bazan bu araç-gereç sanatçı önünde aşılmasız bir engel oluşturmaktaydı. Şimdi teknoloji bu engelleri sanatçının rahat kullanacağı hale getirdi. En önemlisi zamanı kazandırdı. Ayrıca anlatım dilini zenginleştirecek olanaklar sundu. Sanatçı bu olanağı iyi kullanamazsa yaptığı eser tartışılır hale gelecektir. Bu olanağın yanı sıra şimdi yağlıboya eserlerin bez üzerine orijinaline yakın etkide renkli kopyaları yapılabilen bazı sanatçılar bu kopyalara orijinal imza atarak düşük fiyata satmaktadır. Sanat eserlerinin gerçeğine para yetiremeyen izleyici için bu güzel bir olanaktır. Resimde, baskı resimde ve heykelle bilgisayar destekli araç gereçler kullanılmaktadır. Bunun önüne geçilemez. Sanatçının beyninde gönlünde anlatacağı ne ise, o önemlidir. Dikkate değer olan odur. Vazgeçilmez tartışmasız gerçek, insanın eli ile doğrudan üretilen ne varsa değerli, içten, sıcak olmakta değerli de hiç düşmemektedir.” (Şükrü Ertürk, 2017)

Resim- 5. Sanatçı taille-douce gravürü uygularken

Baskıresim dışında exlibris çalışmaları da yapan sanatçı, 1997 yılında ekslibris ile tanışmış ve Ankara ekslibris derneğine üye olmuştur. Banknota yakın özellikler taşıyan, yazı ve resmin bir arada kullanıldığı exlibrise ilgi duyan sanatçı, çok sayıda exlibris çalışması yapmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında çeşitli sergilere katılan Ertürk, 2014 yılında Ankara Exlibris Derneği tarafından Bulgaristan’da düzenlenen bir yarışmada üniversite özel ödülü almıştır (Gazi’nin Sanatçı Akademisyenleri Karma Sergi Online Kataloğu, s.168).

Şükrü Ertürk, 2003 yılında T.C. Merkez Bankası’ndan emekli olduktan sonra kurduğu gravür atölyesinde sanat yaşamına devam etmektedir. Aynı zamanda sanatçı taille-douce tekniğini bütün incelikleriyle öğrenmek isteyenlere kaynak olabilecek bir gravür-taille douce kitabı hazırlığı içindedir.

Şekil-6. Sanatçının Exlibris Çalışmalarından **Şekil-7.**Sanatçının Exlibris Çalışmalarından

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışmada Şükrü Ertürk'ün sanat yaşamı ve ülkemizde çok az bilinen *taille-douce* tekniği tanıtılmaya çalışılmıştır.

Orijinal çelik kalıp üzerine oyulan; çizgi, form, ışık, gölge ilişkisinin tam ve doğru kullanılması gereken *taille-douce*, titiz bir çalışma gerektiren gravürün en zor tekniklerden biridir. T.C. Merkez Bankası'nda gravür sanatçısı olarak çalışmaya başladıktan sonra *taille-douce* tekniğini uygulayan, bu tekniğin incelikleri ve birikimlerini aktaran Ertürk, küçük yaşlardan itibaren bu mesleğe yönelmiştir.

Taille-douce tekniğini bilen sanatçılardan yurt dışında eğitim alarak kendini geliştiren Ertürk; banknot, pul, *exlibris* gibi çalışmaların yanı sıra portrelerde de bu tekniği uygulamıştır. Atatürk'ün birçok fotoğrafını inceleyen ve "NUTUK" kitabından kendisini daha yakından tanıtmaya çalışarak başarılı portreler çizen Ertürk başarısını, bugüne dek sayısını hatırlayamadığı kadar çok kişinin portresini yapmış olmaya bağlamaktadır.

Gravür tekniğinin en zoru olan *taille-douce* tekniğini kullanan sanatçı 1980'de 5.000 TL arka yüz Mevlana Türbesi, 1983'te 100 TL arka yüz Mehmet Akif Ersoy portresi, 1982'de Devlet Tahvili banknotları için Atatürk portresi gravürlerini çizmiştir. 1990'da yaptığı 100 bin TL banknotunun ön yüzünde yer alan Atatürk portresine "Ş.ERTÜRK" yazan sanatçı, çıplak gözle görülemeyecek şekilde imzasını atmıştır. Kalıpta imzasının olmaması, portrenin yabancı kuruluşların sanatçıları tarafından yapılmış olabileceği düşüncesi sebep ile, sanatçı imzasını kalıpta en uygun yer olan Atatürk'ün dudak kısmına isminin baş harfini ve soyadını büyük harflerle yazmıştır.

Şükrü Ertürk, sanatçıya zaman kazandıran ve anlatım dilini zenginleştirecek olanaklar sunan teknolojinin sanat eserleri üretmede önemli araç olduğunu vurgulamıştır. Ancak teknoloji ne kadar gelişmiş olursa olsun sanatçının beyninde ya da gönlünde ne anlatmak istediğinin önemli olduğu noktasına dikkat çekmiştir.

Bu tekniği uygulayarak sanat çalışmalarına atölyesinde devam eden, ülkemiz için çok değerli ve önemli bir sanatçı olan Şükrü Ertürk'e bilgi birikimiyle bizlere yeni ufuklar açtığı için ve bu çalışmaya sağladığı katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

4. KAYNAKLAR

Becer, E. (2008). *İletişim ve Grafik Tasarım*. (6. Baskı) Ankara: Dost.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (23 Basım). Ankara: Pegem.

Brunner, F. (2001). *Gravürün El Kitabı*. Feyzan Yaman (Çev.). İstanbul: Yeni Basım Matbaacılık.

Grabowski, B. & Fick, B. (2012). *Baskiresim. Kapsamlı Materyaller & Teknikler Rehberi*. Simper Atay Eskier – Arif Ziya Tunç (Çev.) İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.

- Karma Sergi Online Katalog. (24 Kasım- 3 Aralık 2017). Gazi'nin Sanatçı Akademisyenleri Karma Sergisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Resim Heykel Müzesi. Kaynak: https://is-suu.com/g.u.gaziegitimfakultesiresim-iabd/docs/gaz___n__n_sanat__i_akadem___syenler (Erişim Tarihi: 09.10.2018)
- Keçeci, R. (1999). Cumhuriyet Dönemi Paralarının Grafiksel Tasarımı. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara. (Erişim Tarihi: 06.10.2018)
- Özkaya, Z. (2017). *Şükrü Ertürk ile Röportaj* (Bu röportaj, Cumhuriyet Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Zerrin Özkaya tarafından tarafından yapılmıştır. Sanatçı Şükrü Ertürk tarafından 16 Ekim 2017 tarihinde yazar ile paylaşılmıştır).
- Ş. Ertürk, Bireysel Görüşme (15 Ekim, 2017).